

MOSSÉ NATAN, poeta hebreu de Tàrrega

per TERESA ALSINA i EDUARD FELIU

Textos llegits a la Primera Jornada d'Estudiosos del Judaisme Català celebrada a Tàrrega els dies 21 i 22 de desembre de 1984 sota el patrocini de l'Excel·lentíssim Ajuntament i del Museu Comarcal de Tàrrega.

Introducció

Vida i obra de Mossé Natan

Nota sobre el text i la versió dels poemes

Trià de poemes de Mossé Natan en versió catalana

Edició crítica del text hebreu

Introducció

Ho sap tothom, però cal fer-ho avinent de tant en tant: a la Catalunya medieval hi havia jueus que vivien al costat dels cristians. A les mateixes ciutats i als mateixos pobles, ençà i enllà del Pirineu, en terra ferma i enmig del mar. Només cal donar un tomb per les nostres poblacions per a topiar ben aviat amb algun carrer, carreró o fossar anomenat «dels jueus», o amb algun Montjuïc... Fins i tot algun casal que és presentat com a antic habitatge de jueus. El record dels hebreus no s'ha esborrat certament de la memòria popular.

Tanmateix, per bé que els historiadors catalans han fet sempre alguna al·lusió als nostres jueus medievals, ha estat sobretot en tant que personatges importants del món de les finances o de la política d'aquells temps, o en tant que minoria bescantada i combatuda. Els grans financers i els dirigents d'aljames, els metges i els torsimanys, però especialment l'assalt als calls, les degolladisses i al capdavall l'anihilació completa d'aquella part de la població dels pobles i de les ciutats catalanes de l'Edat Mitjana, apareixen als llibres d'història i encuroseixen els lectors, que els agradaria de saber com eren, què feien i què se'n va fer d'aquella gent. Hem de considerar-los catalans? ens pre-

guntem tots. Com cal reivindicar-los? Perquè l'emergència de la consciència nacional catalana (i no solament la catalana, evidentment), lligada indistriablement amb el cristianisme com a factor definidor, no va poder integrar-los. Integrar per als nostres avantpassats, com per a tants avui, volia dir, a tort, «uniformar», «fer perdre a l'altre les característiques pròpies», cosa que els jueus no han permès mai, ni abans ni ara.

Tot amb tot, als llibres d'història catalans aquests problemes, la majoria de les vegades, ni tan sols apunten. Podem llegir milers de pàgines, llibres i més llibres, sense la més mínima menció del poble hebreu a Catalunya. D'altra banda, els pocs historiadors que s'han ocupat dels jueus han treballat amb el que tenien més a l'abast, amb allò que no va quedar destruït: pedres tombals, cementiris, cases i barris, i alhora les notícies que proporcionen els documents cristians dels nostres arxius. Per aquests documents sabem que els jueus, com els cristians, compraven, venien, prestaven diners, es barallaven, es casaven, es morien, deixaven hereus que volien arreplegar la part del lleó i provocaven conflictes (d'aquí que apareguin als documents), cercaven privilegis, etc. Els historiadors solen parlar-nos, doncs, de l'estructura material en què la vida jueva es va desenrotllar. Intenten recompondre llinatges, dreçar genealogies, cerquen l'origen de les pedres... Tanmateix, són poquíssims —es poden comptar amb els dits d'una mà— els qui en lloc del cos, per dir-ho així, s'han interessat per l'ànima, pel tresor espiritual que les parets dels calls amagaven. Volem dir que no han estat fins ara sinó quatre benastrucs que han parlat, entre nosaltres, del que pensaven, creien i sentien els jueus de casa nostra, i encara ben superficialment (Rovira i Virgili, Pere Coromines, Carles Rahola i, deixat dins el marc del judaisme hispànic, Millàs i Vallicrosa).

De fet, la generalitat dels catalans no sap que al llarg de 3 o 4 segles els nostres jueus medievals van produir una obra cultural considerable en llengua hebrea, que és encara avui estudiada i apreciada arreu del món. Una obra cultural amb tots els ets i uts, fruit d'una existència mil·lenària com a poble i d'una tradició fortament caracteritzada, no pas d'una minoria marginada o de curta vida temporal, i que abraça tots els camps de la ciència, de la filosofia, de la teologia, de l'exegesi, de la literatura, del dret, etc. L'obra cultural dels jueus catalans va fer un paper d'allò més important en la història del poble hebreu a la Península Ibèrica. Escriptors, pensadors i juristes tan insignes com Abraham bar Hiya, Josep ben Meïr ibn Sabarra, Moisès ben Nahman, Salomó ben Adret, Abraham ben Hasday, Simó ben Semah Duran, Yedaya ha-Penini, Hasday Cresques, Manahem ha-Meïr, la influència dels

quals en la cultura hebrea és perceptible encara avui, visqueren i crearen llurs obres entre nosaltres, sense que el nom figuri als nostres llibres ni en cap placa de cap carrer de Catalunya, amb la remarcable excepció de Tàrrega que té un carrer dedicat a honorar la memòria de Mossé Natan. Aquests autors, i molts d'altres, van comentar els llibres sagrats de la Bíblia, van elaborar doctrines filosòfiques i místiques (com ara les obres, força abstruses, diguem-ho tot, de l'escola cabalística de Girona), van escriure obres científiques, o van traduir-les a l'hebreu, van compondre poemes i altres obres literàries, van escriure cartes parlant de les coses que passaven...

Totes aquestes obres pertanyen a la *història cultural* de Catalunya i cal reivindicar-les. Els erudits estrangers que en parlen solen referir-se als nostres autors jueus com a francesos o com a espanyols, no pas com a catalans (fora d'algunes excepcions ben honorables), perquè Catalunya és una realitat que ignoren. Sembla, malgrat tot, que la idea de prendre en consideració tota la cultura creada a la Catalunya medieval, tant en català com en llatí o hebreu, i de fomentar-ne l'estudi i la difusió, es va obrint pas a poc a poc. Nosaltres creiem que val la pena d'esforçar-nos perquè aquesta visió àmplia i pluralista de la cultura a la Catalunya medieval es vagi estenent i consolidant. Per tal de contribuir, doncs, a aquest procés, i en l'avinentsa agradable d'aquesta Primera Jornada d'Estudiosos del Judaisme Català a la ciutat on nasqué i morí, parlarem avui d'un poeta hebreu de Tàrrega i home de gran afer: Mossé Natan. Però abans de dir-ne res, ens cal agrair al nostre amic Jaume Riera i Sans la generositat amb què ha volgut desapropiar-se de les dades que amb sagacitat i erudició havia aplegat sobre aquest autor i posar-les a la nostra disposició, i la gentilesa amb què ens ha traspasat el microfilm del manuscrit, i així mateix les fotocòpies de l'edició de 1618, sobre els quals hem treballat. Ha estat una prova d'amistat que estimem profundament.

Fotografies del ms 1284 de la Biblioteca Nacional de París. Corresponen a folis que contenen alguns poemes traduïts de Mosé Natán.

Vida i obra de Mossé Natan _____

Amb motiu de la primera Jornada d'Estudiosos del Judaisme Català que tingué lloc els dies 21 i 22 de desembre de 1984 a Tàrraga, vam considerar escaient de fer una presentació de la vida i l'obra d'un dels personatges jueus més importants de la ciutat des d'un punt de vista històric i literari.

Mosé Natan o Mosé ben Natanel bar Selomó —entre nosaltres Mossé Naçan¹— de Tàrraga, fou un destacat financer i un representant de la seva comunitat en els afers polítics, que alternà les tasques socials amb una acurada dedicació literària. Fou elogiat com a poeta, i era versat tant en llengua hebrea —llengua que entre els jueus d'aleshores tenia un caràcter exclusivament litúrgic i literari— com en vulgar o català. Aquest fet l'acosta més a nosaltres i el fa especialment entranyable i digne d'ésser considerat per la cultura catalana, sobretot si tenim en compte que no sabem de gaires poetes hebreus que apliquessin els dots literaris a la nostra llengua.

Si bé comptem amb una sèrie de documents cristians que ens donen una pauta per a traçar els moments més importants de la seva biografia, documents que són bastants en relació amb el nombre de dades conegudes referents a d'altres poetes jueus catalans, aquests resulten encara insuficients al moment de voler delimitar la seva vida amb exactitud. No sabem quan va néixer ni quan va morir Mossé Natan, i fins ara només ens ha estat permès de situar el transcurs de la seva existència entre les dates-límit hipotètiques de 1290 a 1360, fixades per l'erudit amic Jaume Riera i Sans². Tots els documents, en canvi, són explícits a l'hora d'afirmar que Mossé Natan era d'origen targarí; i és en aquesta ciutat, creiem, on va néixer, viure i morir malgrat que en alguns moments de la seva vida, i molt a desgrat, es veié obligat a sojornar temporalment a Cervera i a Barcelona.

Fill, segons sembla, de Naçan Salomó, el nostre targarí es casà amb Bonadona, la qual li donà almenys dos fills: Sareta i Vidal Mossé. De la seva personalitat, no en sabem gaire més que el que es pot desprendre de la seva producció literària, fortament moralitzant.

Mossé Natan va gaudir d'una situació econòmica potent i fou un dirigent de la comunitat jueva. La seva fama i reputació s'estengué arreu de Catalunya, i el seu consell fou escoltat a la cort reial. Això li permeté fruir de certs privilegis, com altres jueus poderosos, que l'eximien de portar la roda o senyal distintiu que els jueus estaven obligats a dur en llurs robes, sobre el pit, en cas de no vestir la típica «capa juïga»; o, en moments històricament difícils, de rebre la protecció reial que hauria de vetllar pels seus interessos i li facilitaria la tasca de recuperació de préstecs fets a clients mal pagadors.

La seva activitat econòmica més documentada fou, com ja hem insinuat, la del préstec de diners tant a jueus com a cristians. Coneixem, però, d'ell altres ocupacions complementàries, com revela un curiós document que ens el presenta exercint, al costat del seu fill, la cria i compravenda de cavalls, pel que sembla amb bastant d'èxit, ja que el rei Pere III el Cerimoniós li encarrega un bell corser.

Al prestigi econòmic Mossé Natan uní també el prestigi social i intel·lectual. En la documentació que l'esmenta apareix un cop⁴ fent d'àrbitre en el plet testamentari d'un jueu destacat de l'aljama de Barcelona, i en un altre document⁵ apareix com a signatari de les resolucions, que sobre política exterior, van redactar els delegats de totes les aljames de Catalunya, Mallorca i València, reunides a Barcelona a mitjan desembre de 1354.

La situació econòmica del nostre autor comença a decaure a partir de 1348, moment en què, amb motiu de la pesta negra que assolà quasi tot Europa, el poble, que acusava els jueus d'ésser responsables de la pesta, s'aplega en avalot contra les juderies. A Tàrraga perderen la vida 300 jueus, entre els quals possiblement hi havia el seu germà Salomó. Aquest és el moment més trist de la seva vida; a partir d'aquí comença a davallar el seu èxit i la seva prosperitat econòmica, ja que els avalotadors saquegen la seva casa i fan desaparèixer els deutors dels préstecs. És aleshores quan Mossé Natan es veu obligat a fugir de Tàrraga, per por del que podria esdevenir-li, i a residir per un cert temps a Cervera i a Barcelona. Tanmateix, sembla ser que l'any 1356 ja tornava a ser a casa seva, on moriria pocs anys més tard, sense recuperar ja mai l'esplendor econòmica dels temps passats.

No ens sorprèn gens ni mica que un personatge de la seva volada rebés mostres d'elogi per part de persones d'alt prestigi i renom social i literari com són Ishaq Perfet, Ishaq Vidal, Escapat Malet, Bonafós Vidal i Salomó Bonjudà, entre altres. Tots ells li dedicaren unes paraules

de lloança, arribades a nosaltres en l'únic manuscrit de l'obra hebrea de Mossé Natan: *Tose'ot Hayyim*; en elles el tracten de príncep o patrici, d'heroi i de rei. Ishaq Perfet o Ishaq ben Šešet Perfet, rabí i poeta barceloní contemporani del nostre autor⁶, li adreçà uns versos, en els quals, comparant-lo amb el rei Salomó, exalta la seva intel·ligència, renom i autoritat, amb les següents paraules:

Salomó, amb gran saviesa
sospesà, ja en la infantesa,
i encercà del cor la ciència i la quietud.

Quan va ser vell, amb menyspreu pregon
rebutjà la glòria d'aquest món,
car l'home és només vanitat i multitud.

*Mosé n'ha tant*⁷ aplegat, de cabal,
quan era jove, per tal
d'esdevenir patrici d'un poble renascut,
que ara en la vellesa té renom
i és conegut i estimat de tothom
per la intel·ligència i el poder rebut.

Com a testimoni de la seva solvència econòmica tenim una interessant carta⁸ de R Nissim⁹ de Barcelona, en la qual diu haver-li sol·licitat un ajut econòmic per col·laborar amb l'aljama de Barcelona a mantenir el sou del rabí Peres ha-Kohen de Marsella, que havia estat cridat per ocupar el càrrec de rabí o cap religiós de la comunitat de Barcelona. Pel que sembla R Peres ha-Kohen de Marsella havia escrit a R. Nissim demanant-li que li trobés un lloc on poder viure tranquil·lament. Aquest el proposà de rabí a la comunitat de Barcelona, que l'acceptà per cinc anys i li assignà un sou de mil monedes d'argent anuals. R Peres s'instal·là a Barcelona i, a més de les seves funcions de rabí, va obrir una escola. Al cap d'un any s'adonà que no podia mantenir-se amb aquell sou i decidí d'anar-se'n més lluny. Deia que Toledo li havia fet millors propostes. És, doncs, en aquest moment que R Nissim s'esforçà a retenir R Peres. I cercà ajut a casa de diversos personatges, entre ells Don Cresques Salomó, un important dirigent dels jueus catalans d'aquella època. Cresques Salomó acceptà de pagar el que havien acordat amb R Peres. Tanmateix, sembla que va ser insuficient, perquè les despeses del rabí, que devia ajudar els estudiants de la seva escola, eren considerables. Aleshores R Nissim s'adreçà a les aljames de fora de Barcelona. I un altre dels prohoms a qui s'adreçà és precisament al nos-

tre Mossé Natan de Tàrrega. D'aquí, doncs, l'interès de reproduir aquesta carta, que és per altra banda força eloqüent en la descripció de la patètica situació de la comunitat de Barcelona després de l'avalot originat per la pesta:

CARTA DE NISSIM BEN REUVEN GERUNDÍ

És temps de tenebres i tràngol al nostre cel, i s'han eclipsat els llumeners que Déu, en sa misericòrdia, havia encès damunt la terra. Caminen en la foscor els habitants del món i no els guia cap claror. D'ençà del dia en què les pedres dures foren arrencades, i aplanades les muntanyes eminentes on tenien recer les fagines¹⁰, no hi ha refugi ni aixopluc contra la pluja i la gropada. Acabat que el vestit de la reialesa i de l'honor s'atrotinà i els cels s'esquinçaren com el fum, i l'arna es menjà els vestits de porpra, el guardià no té cap abrigall contra el fred. Ha sortit foc i ha cremat garberes i sembrats, les espigues de la collita es vinclen. D'ençà que vivien en l'abundància han estat devorats per la fam. Tots tenien fam de pa, fins que el Senyor s'apiadà del seu poble perquè no s'avergonyissin més i els donà pa per menjar i roba per vestir-se en la persona de R Pereş ha-Kohen, que Déu el guardi! És d'ell que procedeix el fruit, com un xi-prer verd, (i és ell) que em va escriure de la seva terra estant una carta demanant-me que li cerqués dins la nostra regió un indret plaent on poder viure i estudiar amb repòs. I vaig trobar-li la ciutat que el meu cor estima, la il.lustre Barcelona, que és, per als qui es nodreixen de la seva glòria, com dur cenyida al front una diadema. I van oferir-li mil monedes d'argent cada any fins a la fi del cinquè any. Per això R Pereş, que Déu el guardi! portà llur estendard a la ciutat reial.

Però el primer any s'adonà que llurs donacions no li bastaven i que no podia esperar fins que la situació l'exposés a la vergonya i així mateix que els prohoms i patricis de Toledo li havien fet saber que volien que els fes de jutge i que donarien bon recapte a la seva casa. En sentir això no vaig tenir prou força i vaig demanar-li suplicant que ens veiéssim a Sant Celoni, on hi havia el patrici Don Cresques Salomó, que Déu el preservi de tot mal! I vaig demanar a R Pereş de no arrencar les belles flors que havia plantat enmig nostre, i a l'esmentat patrici d'obrir la mà com si fos la d'ells, que de les benediccions que invocarien sobre ell, els seus cups vessarien d'oli pur i vi novell; i ell va fer el cor fort i no es féu enrera. I va afegir el que calia al que havia estat estipulat. Però no van poder satisfer totes les seves necessitats perquè a causa del destret en que vivien se'ls havia afeblit la capacitat d'actuar. Aleshores vaig determinar de sacsejar els voltants de la ciutat i d'assignar-los aquesta bona obra. Es van fer càrrec d'una part dels donatius, i no em vaig trobar amb les mans buides, car així ho han fet ja d'altres vegades. Els prohoms van cuitar,

doncs, a donar ajut en aquest afer. Vaig veure l'excel·lent R Mossé Natan, que Déu el guardi! que ja en altre temps ha donat fruits exquisits en aquestes qüestions. I vaig demanar a la comunitat que també ells donessin ajut perquè R Pereç no sentís confusió, que és a prop el nostre vindicador i ell donarà la recompensa als qui hauran fet bones obres, i que els documents dels donatius, escrits de llur pròpia mà, fossin tramesos al patrici Don Cresques Salomó a favor de R Pereç cada any, fins a la fi dels quatre anys. I llurs donatius ajudarien a fer una obra santa que té el cap al cel. Del cel estant guaitarà Déu, roca d'Israel, la pobresa del poble i el salvarà de la mà adversa que li llaura tot lo dia el cos. El vostre amor és com un desig fidel i tot el que manareu les seves orelles ho sentiran i ho comprendran.

Nissim ben Reuven

OBRES

Pel que fa a la producció literària de Mossé Natan, cal diferenciar la que fou escrita en hebreu de la producció catalana, ja sigui escrita en alfabet llatí o en caràcters hebreus (aljamiada).

De la seva obra hebrea, només ha arribat a les nostres mans un llibre íntegre, titulat *Toşe'ot Hayyim*¹¹ o «Fonts de Vida», una elegia i dos piyyutim o himnes religiosos¹². Sens dubte la més important és el *Toşe'ot Hayyim*. Es tracta d'un recull de proverbis morals, ritmats i rimats, ordenats per temes en cinquanta-vuit capítols; i conté proverbis sobre la justícia, la saviesa, el vi, la ira, el consell, la humilitat, el silenci, etc. Molts d'aquests proverbis no són més, però, que proverbis bíblics i talmúdics parafrasejats i adaptats al metre hebreu. En general el *Toşe'ot Hayyim* no ofereix idees originals, ni gran riquesa d'artificis literaris, ni massa imaginació, essent les característiques principals de l'obra l'enginy i la precisió. Tanmateix hem de reconèixer, en elogi de Mossé Natan, que diu les coses en un estil clar i plaent, a vegades sota una fina capa d'humor. Ateses aquestes qualitats s'entén millor que tingués un públic tan ampli d'admiradors, que veieren en *Toşe'ot Hayyim* un esdeveniment literari. Testimoni d'aquest èxit n'és un poemeta de Salomó Bonjudà, conservat en l'encapçalament del manuscrit del llibre, i que diu:

Heus ací una obra, de moral amarada,
collaret per als savis,
ahora dolça, ferma i agosarada,
tant per al qui té als llavis

i entén complidament la llengua sagrada
com, per sa gran pietat,
per al qui en vulgar està més avesat.

A la vegada que exalten la qualitat literària de l'obra, els versos mencionen l'existència d'una versió en vulgar (català) del *Toše'ot Hayyim*, de què fins ara no tenim cap més notícia.

A la península Ibèrica, i originàriament a Al-Àndalus, a la part que romangué sota el domini musulmà, es va desenvolupar una poesia hebrea que prengué com a model la dels poetes àrabs, i que es basava en un fons lingüístic bàsicament bíblic i procedent d'altres obres religioses antigues (no hem d'oblidar que feia moltes centúries que l'hebreu havia deixat de parlar-se). El model poètic dels àrabs fou pres, doncs, com a patró de bellesa i de bon gust i assimilat per la poesia hebrea, que arribà a la seva màxima esplendor durant els segles XI i XII a Còrdova. Com a hereva, en part, de les formes poètiques que ja feia quasi dos segles havien entrat en decadència, hem de considerar la producció poètica dels nostres autors hebreus¹³, i també l'obra de Mossé Natan. Tant els proverbis moralitzants del *Toše'ot Hayyim* com les composicions religioses esmentades, estan escrites en un hebreu essencialment bíblic que ell encaixa fidelment dins uns esquemes mètrics arabitzants, i malgrat que es permet de tant en tant alguna llicència poètica, cal insistir que l'afició poètica del nostre autor no respon simplement a la del diletant o aficionat, sinó que fou sàvia i conscient.

Com a autor de poesies en català, Mossé Natan, és absolutament desconegut dels historiadors de la nostra literatura. Alguns inventaris de béns particulars trobats als arxius i biblioteques¹⁴ constaten que pels segles XIV i XV circulaven a Catalunya composicions en vers de Mossé Natan de Tàrrega. A la Biblioteca Nacional de l'Escorial hi havia, fa dos-cents anys, un manuscrit¹⁵ que contenia la traducció castellana, feta per un anònim cap al 1350, d'un poema moralitzant seu. La composició no tenia títol, però l'atribució que s'hi llegia era ben explícita: «E si quieres saber el mi nombre abierto / sepas que Mosé Azán me llaman por cierto / vecino de Tárrega, un pequeño lugar, / et de mui nobles gentes e omes de prestar, / et es noble lugar ordenado e puesto / e poblado de mucho ome limpio e honesto». Malauradament, aquest manuscrit ja no es troba a l'Escorial, i només aquests i alguns versos més s'han conservat en una còpia¹⁶.

Després d'observar els inventaris de béns esmentats i alguns llibres medievals, en què Mossé Natan apareix com a autor d'alguna obra

catalana, Jaume Riera¹⁷ va arribar a la conclusió que fins ara només es poden tenir com a segures d'ell dues obres catalanes escrites entre 1330 i 1360: es tracta en primer lloc, d'uns proverbis rimats en vers octosíl·lab, dos dels quals apareixen citats a la *Doctrina Moral Mallorquina*¹⁸, i un d'ells diu així:

«Però diu Mossen Atan:

Del home qui's pensa que savi és,
de son saber no fius en res».

L'altra obra és un «tractat» o «romanç» religiós i moral del qual només s'han conservat aquests dos primers versos:

«En nom de Deú tot poderós,
Déus fo primer que res que fos»¹⁹.

Per tant, doncs, si no fos gràcies a la troballa de dos manuscrits, un a la Biblioteca de Jerusalem i l'altre a la d'Oxford²⁰, que contenen dues poesies en català, si bé escrites en lletres hebrees, atribuïdes a un tal rabí Natan que se suposa és el mateix Mossé Natan²¹, no tindríem encara l'ocasió de llegir cap composició catalana completa del poeta. Aquests manuscrits aljamiats, a més d'altres poemes, ens ofereixen dos cants de noces adreçats, l'un a un nuvi i l'altre a una núvia, inculcant-los la virtut i la pietat. Són dos epitalamis bilingües de caire popular i festiu, escrits bàsicament en català i amb un verset bíblic i un tornada en hebreu que tanca cada una de les estrofes. Les dues composicions ja han estat publicades per Jaume Riera i Sans²² com a fruit presumible del nostre autor, car, certament, fins ara, ningú ha pogut encara pronunciar-se ni a favor ni en contra de la hipotètica atribució. I creiem que això no es podrà fer fins que no aparegui íntegre, almenys, una de les obres esmentades en aquests inventaris, cosa que veiem possible si es realitza un meticolós escorcoll dels fons de manuscrits d'obres medievals de les nostres biblioteques. I potser, amb sort, es trobi inclús la suposada versió catalana del *Tose'ot Hayyim*, la tasca d'identificació de la qual resultaria ara més fàcil, gràcies a la traducció parcial que n'ha fet el nostre amic Eduard Feliu.

TERESA ALSINA

NOTES

1. El nom de Mossé Natan o Naçan apareix escrit amb les variants: Mossèn Assan (Açan, Assant, Assans i Asans), Mossen Atan, Mosé Azân o «maestre Asan», algú cop degenera també en la lectura de «mossèn Açau».
2. Sobre la vida de Mossé Natan, Jaume Riera va redactar un esbós presentat com a comunicació a la XVI Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos, celebrada a Tàrrega l'abril de 1973, i que no va ser publicat, però que ens ha estat amablement facilitat per l'autor, i ens ha servit molt a l'hora de redactar el present treball.
3. Doc. Agost de 1343.
4. Doc. ca. 1345. Es tracta del testament d'Astruch de Besers, jueu de Barcelona.
5. Doc. 16 de desembre de 1354.
6. Ishaq ben Šešet Perfet (Barcelona 1326 - Alger 1408), rabí, talmudista i poeta. Per més detalls sobre la seva vida veure article de la Gran Enciclopèdia Catalana (GEC), vol. 8, p. 674.
7. Paronomàsia existent a l'original hebreu. Aquest poema de felicitació es troba al final de l'únic manuscrit del *Tose'ot Hayyim*, conservat a la Bibliothèque Nationale de París (hebr. 1284). Poema traduït per Eduard Feliu.
8. Carta traduïda per Eduard Feliu de l'original hebreu publicat per Simha Assaf: *Arba' miktabim meet rabbenu Nissim Gerundí*, a «Horeb» 3, 5797 (1936-37), pp. 98-99.
9. R Nissim ben Réuven Gerundí (Girona? - Barcelona 1375). Principal autoritat del judaisme català del s. XIV. Va encapçalar l'Escola de Barcelona. Per més detalls sobre la seva vida, veg. GEC, vol. 10, p. 544, per J. Riera.
10. Hem d'entendre per «muntanyes eminents»: savis i rabins, i per «fagines»: el poble d'Israel.
11. L'obra, que es conserva en el manuscrit esmentat a la nota 7, va ser editada a Venècia el 1618 per M.D. Lonzano, a partir d'una còpia lleugerament diferent i més breu que el manuscrit de París.
12. L'elegia s'ha conservat en el manuscrit d'Oxford: hebr. 1089, i va ser escrita, segurament, després de 1348. Pel que fa als dos piyyutim, un d'ells va ser imprès l'any 1868 tret d'un ritual religiós; l'altre, que respon al gènere «habdalah», s'ha conservat en dos manuscrits: un al British Museum (Or. 2587) i l'altre a Jerusalem (8.º 3312).
13. Hem d'aclarir que, així com a Còrdova el gènere poètic es desenvolupa plenament fins arribar a una gran perfecció, a Catalunya i el sud de França, en canvi, la literatura dona més fruits en el camp de l'exègesi bíblica, de la filosofia, de les idees i del dret.
14. Són deu en total els inventaris de biblioteques medievals particulars que s'han trobat fins ara i que contenen obres catalanes de Mossé Natan. Per una relació detallada de cada un d'ells veure l'article: *Les obres catalanes de Mossé Natan (segle XIV)* als «Estudis de Llengua i Literatura Catalanes»/ III Misel.lània de Pere Bohigas (Publics, de l'Abadia de Montserrat) per J. Riera.
15. Manuscrit registrat amb la signatura L-II-6.
16. El manuscrit de l'Escorial ja es donava com a desaparegut de la biblioteca l'any 1855, sortosament abans de la seva desaparició J. Rodríguez de Castro n'havia transcrit 16 versos, i F. Pérez Bayer 14 més.
17. J. Riera: *Les obres catalanes de M.N.* (loc. cit.), pp. 103-105.
18. G. Llabrés y Quintana: *Doctrina moral del mallorquí en Pax* (Palma de Mallorca, 1889), pp. 78 i 105.
19. Inventari de béns de Pere Castell, daurador de Vic. Arxiu de la Cúria Fumada de Vic, Lliells d'inventaris solters, any 1437. Citat a l'AST, XVI (1943), p. 85.

20. Manuscrit 8º 3312 de la Biblioteca Nacional i Universitària de Jerusalem. Manuscrit Lyell 98 d'Oxford.
21. Jaume Riera i Sans, a qui es deu el mèrit d'haver descobert i estudiat els cants, no assegura que siguin de Mossé Natan, per molt que consideri força temptador atribuir-los-hi.
22. Jaume Riera i Sans: *Cants de Noces dels jueus Catalans*, colecc. «Llibres del Mall», ed. Curial, Barcelona 1974.

Nota sobre el text i la traducció

El text utilitzat per a la present edició (fruit, val a dir, de la sol·licitació d'unes circumstàncies i no pas l'estudi aprofundit que l'obra demana) és el del Ms 1284 de la Bibliothèque Nationale de París, folis 75-100, de lletra sefardita, força llegidora i regular, corrent a la Península Ibèrica als temps medievals, que hem llegit en microfilms. Es tracta d'un manuscrit miscel·lani, que conté obres d'escriptures i dates diverses (Cf *Catalogue des Manuscrits Hébreux et Samaritains de la Bibliothèque Impériale*, París 1866, p 231). L'obra *Fonts de Vida* de Mossé Natan hi figura —sense data ni lloc de composició— entre el famós *Tahkemoni* de Judà Al-Harizí (en una còpia feta a Itàlia l'any 1311) i un *Séfer Goralot* («Llibre de les Sorts») anònim, no anterior al 1482, ambdós de lletra italiana. No sabem si aquesta proximitat física amb el *Tahkemoni* pot ser indicadora de vincles d'una altra mena. Hem tingut a la vista també l'edició publicada per Menahem de Lonzano dins el llibre *Shetê Yadot* (Venècia 1618), que no presenta —deixant a part el fet, tanmateix desconcertador, que conté cinquanta-set poemes menys que el manuscrit i n'inclou vuit que no són en aquest— sinó algunes variants ortogràfiques sense gaire importància. Donem aquestes variants precedides de la lletra *dâlet* al peu del text hebreu de cada poema. No obstant això, en alguns casos l'edició impresa dóna una lliçó més correcta que el manuscrit; llavors donem, com a variant el mot del manuscrit precedit de les lletres *kaf-yod*.

El text del manuscrit és encapçalat per una poesia introductòria, seguida de tres poemes laudatoris de Salomó Bonjudà (en què fa al·lusió a l'existència dels pomes de Mossé Natan també en llengua vulgar); tres-cents set poemes de Mossé Natan, dividits en cinquanta-vuit capítols (cadascun contenint una mitjana de tres o quatre poemes, llevat d'uns pocs que en tenen més de deu); nou poemes laudatoris de diversos personatges (N'Içach Perfet, En Mossé Alaçig, N'Içach Vidal, N'Escapat Malet Ha-Leví, Don Bonjudà Mercadell i En Bonafós Vidal); cinc poemes d'autors anònims també en lloança de Mossé Natan i un poema d'aquest en resposta al que li trameté el damunt esmentat En Mossé Alaçig. A continuació hi ha encara onze poemes més escrits de la mateixa mà, però no sembla pas que tinguin res a veure

amb Mossé Natan, sinó que fan referència a d'altres circumstàncies i personatges; aquests darrers poemes, de caire polèmic, són de Don Salomó ben Laví, Mestre Astruc Rimoc, el Hazan (cantor) Abraham Yosef i N'Içach Salvat Meïr, i esmenten Don Esdres Elazar, Don Mossé i Rabí Yom Tov Rimoc (de beneïda memòria). Els folis 99 i 100, que clouen el grup d'escrits suara esmentats, contenen un calendari cristià, amb santoral, en aljama catalano-hebraica (publicat ja per A. Neubauer a la *Histoire Littéraire de la France*, vol. 31, pp 766-770).

Gairebé tots els poemes de Mossé Natan consisteixen en díctics dividits en dos hemistiquis (col.locats en dues línies a la nostra edició del text hebreu per raons pràctiques), cada vers tenint entre 16 i 24 síl.labes. Observen força escrupolosament diversos metres de la poesia hebrea medieval, baldament hi hagi en alguns casos alguna distorsió o sobreentenguin alguna vocalització no massa correcta provocades per la necessitat d'enforfollar els mots dins els peus del metre triat. La llengua és senzilla, feta d'elements de la Bíblia i de la literatura rabínica equilibradament, i tot és dit amb un punt d'enginy i d'ironia agradable.

Malgrat que els poquíssims erudits que l'han llegit en els temps moderns no n'hagin fet gaire cabal, som del parer - acabat de la lectura atenta a què el treball de traducció d'aquest manoll de poemes ens ha obligat - que ha estat menys valorat. Els poemes de les *Fons de Vida* no solament no desdiiuen gens d'altres obres semblants, sinó que tenen més gràcia i bellesa d'expressió que no pas la *Tria de Perles* («Mivhar ha-Peninim») de Salomó ben Gabirol o els *Proverbios Morales* de Sem Tob de Carrión, contemporani de Mossén Natan, per adduir-ne algun exemple. Les *Fons de Vida* mereixen un estudi més profund, i comparatiu, que li atorgui definitivament el lloc, certament més elevat, que li correspon en la poesia moralitzadora del segle XIV.

Pel que fa a la traducció, permeteu-nos de dir que hem intentat de salvar l'obstacle lingüístic defugint qualsevol temptació d'imitar els metres originals (la natura de l'hebreu i el català no ho consent pas), i a vegades redistribuint l'espai poètic en formes estròfiques diferents de les emprades per l'autor. No ens hem desdenyat de recórrer a formes medievalitzants, però no estem certs que hagin estat les que més esqueien al tema. A dir veritat, el cas és que no creiem gaire que la funció d'estrofes i ritmes sigui pertinent en la traducció de poesia tan diferent de la nostra. Més aviat engavanyen el traductor, que ja prou és, per la tasca que s'imposa, un poeta encadenat.

Hem procurat, doncs, de copsar i transvasar el missatge del text redient-lo tan poèticament i fidelment com hem sabut, convençuts de dir - dins els marges d'una traducció literària - el mateix que l'original, amb la màxima literalitat possible, però sense enjovar-nos al mot a mot que d'altres textos (científics, filosòfics, etc.) demanen quan volem que transmetin tot el moll doctrinal que contenen. Per sort (per al traductor, si més no) el gènere literari i els conceptes morals de l'obra de Mossé Natan no són encara, tot comptat, i debatut, ni tan lluny ni tan estranys perquè, enllà de la barrera de la llengua, no ens hi sentim, humans que som, a casa.

Tria de poemes de Mossé Natan
en versió catalana _____
Edició crítica del text hebreu _____

אֶכְלוּ רְעִים עֵץ חַיִּים ① שֶׁשׁ ה, א
מִי הָאִישׁ הַחֹפֵץ חַיִּים חֶה' לִדְג
וְקָחוּ סֵפֶר אֲרֻחַ חַיִּים
וְקִרְאוּתֵיהֶוּ תּוֹצְאוֹת חַיִּים חֶשׁ' ד, כֶּב

--- / --- תּוֹעוֹת

מִשֶּׁה נָתַן לֵב מִדְּעִי ②
לְבַחֲוֹר מֵהוֹן דְּבַרִי חֲכָמָה
מְאוֹצְרוֹתָיו יִנְחִיל בְּנָיו
וְלִמְבִין דַּעַת וּמִזְמָה² חֶשׁ' א, ד

ד' מִי שֶׁנָּתַן ד² מִזְמָה
--- / --- תּוֹעוֹת

חֲכָמִים הֵם לְשׁוֹמְעֵיהֶם ③
כְּמוֹ הָאוֹר לְעֵינַיִם
וְהֵם נִרְאִים עָלֵי אֲרֶץ
כְּכּוֹכְבֵים בְּשָׁמַיִם

--- / --- מִרְנִין

1

[Poesia introductòria]

Mengeu, amics, de l'arbre de la vida
i si el desig us mou a estimar la vida,
preneu el llibre aquest, que és camí de vida
i que he volgut intitular Fonts de Vida.

2

[De saviesa]

Mossé n'ha tant volgut tenir,
d'enteniment,
que la saviesa ha preferit
a tots els béns
i del tresor ha proveït
la parentela
i també l'home de seny complit
i de cautela.

3

[De saviesa]

Per als qui
en fan cas,
els savis són,
en el món,
els qui el pas
i el camí,
com estels
dalt dels cels
il·luminen.

4

כַּרְמִים וּזְתִים בְּגָדִים וְכָלִים
הֵלֵא הֵם נִכּוֹנִים לְכָל הַבְּרוּאִים
גִּשְׁוֹ נָא דַעַו כִּי מְלוֹאָה וְאַרְץ
שֶׁלֶל הַזְּרִיזִים וְדַאֲגַת פְּתָאִים

יש' לד, א

ד' הארץ

מתקרב

5

שְׁתִּיקָה מָה נָאָה לְשֹׂאִין יוֹדַע
וְהַדְּבַר הַטּוֹב לְכָל טוֹבָה רֵאשׁוֹן
וְהַשְּׂכָל חַיִּים לְאִישׁ יַעֲרוֹךְ מְלִין
וְהַחֲכָמָה אֵילָן וּפְרִיָּהּ הַלְשׁוֹן

אָרֶךְ

6

צְדָקָה יַעֲשֶׂה מְשַׁכִּיל וְחֶסֶד
בְּטָרֶם יַחֲשֶׁךְ אֹרֹךְ בְּמוֹתוֹ
וְהוּא יֵשֵׁא עֲוֹנוֹתָיו לְקַבְּרוֹ
וְהוֹנוֹ יַעֲזוֹב לְאִשְׁרֵי בֵּיתוֹ

מְרַבָּה

4

[*D'amatença*]

Vinyes, olius, vestits i vaixella
escauen, cert, a ésser creat;
mireu, però, que la terra i el que ella
conté, l'amatent ho agabella,
i que l'imprevisor en neguit es debat.

5

[*De silenci*]

El silenci escau
a qui es esclau
de la ignorància
Ès el do millor,
de tots el major
i de més importància.
Ès home de seny
qui la llengua restreny
i vol amb constància
que sigui fruita despresa
de l'arbre de la saviesa,
i se'n dóna ànsia.

6

[*De justícia*]

L'intel.ligent cerca arreu la justícia
i és piadós abans de cloure els ulls,
d'endur-se a la tomba mals i malícia,
i deixar els hereus de béns curulls.

7 מהיֹוֹחַךְ שֶׁר לִכְסִיל הַרְחַק
וְעִבּוּד וְהִתְאַבֵּק בַּמַּשְׁכִּילִים
טוֹב לְאַרְיוֹת לִהְיוֹת זָנָב
מִהְיוֹת גְּבִיר וְרֹאשׁ לְשׁוֹעֲלִים

אבות ד, טו

מִהִיר (2) -----/-----

8 רְאוּ מַה בֵּין עוֹשֵׁר¹ לַחֲכָמָה מִי יַעֲרוֹךְ
לְבָרוֹז לְסוֹחֲרֵת וְחָרֵשׁ² לְבִהָטִים
דַּעוּ כִּי לֹא יוֹעִיל בְּיוֹם עֲבָרָה הַהוּן
וְחֲכָמָה תַּעֲזוּ³ מֵעֲשָׂרָה שְׁלִיטִים

מש' יא, ד

קה' ז, יט

ד עושר ד חרס ד תעוז

אָרֶךְ (2) -----/-----

9 וְעַל מַה זֶה יִגִּיל אָנוּשׁ כִּסְפוֹ יִכְפִּיל
וְהוֹנוּ לֹא יוֹעִיל בְּיוֹם אָף אוֹ עֲבָרָה¹
וְאִין פְּחִי כֹזֵב כְּמוֹ פְּחִי זֶהָב²
וְהַחֲכָמָה מִשְׁגָּב לַעֲתוֹת בְּצָרָה

תה' ט, י

ד ועברה ד והן פחי זהב כמו פחי כזב

אָרֶךְ (2) -----/-----

7

[D'intel.ligència]

No siguis capità de ximplets,
ans company d'homes savis i adrets,
car val més ser cua de lleó
que de guineus senyor i major.

8

[De la superioritat de la saviesa sobre la riquesa]

Considereu la riquesa
i digueu si amb la saviesa
es pot comparar.

Veureu que és voler assimilar
la terrissa, oh desastre!
amb l'alabastre.

La fortuna de poca cosa
servirà, ans farà nosa
el dia de la ira.

La saviesa tot ho gira
en bé del savi i l'assenyat
més que deu batlles.

9

[De la superioritat de la saviesa sobre la riquesa]

Per què voleu que l'home exulti
quan se li acreixen els diners?
La fortuna hi serà de més
el dia de la ira.

Són sempre barres de mentida
les barres d'or. La saviesa
és l'autèntica fortalesa
en temps de perill.

10 אם לא בחיים הונך תמן
למשבּחִיךָ הדבֵקִים בְּךָ
למחרפִיךָ אחרי מותך
יִהְיֶה וּבִרְכוּשֶׁךָ יֵצֵאוּ אוֹיְבֶיךָ
מֵהֵר

11 במחון האנוש ישמח ויגיל
בכעס יחריב ביתו ורבו
ויש נמהר ולא ישיג רצונו
ויש ממתין ומגיע לחפצו
מֵרַבָּה

12 ענה רכות בלי חרון
ואל נא תעשן עשון
ודע וחקור אשר מוח
והחיים ביד לשון
מֵרַנִּין

10

[D'hòme ric]

Si no doneu la fortuna
a l'hora més oportuna
—quan sou vius—
als qui amb mots admiratius
el respecte
us demostren i l'afecte,
no oblideu
que quan a la tomba jaureu,
els diners
aniran als malparlers
i enemics,
que sense gaires fatics
es faran
els amos dels vostres béns.

11

[De tranquil.litat]

L'hòme plàcid té goig i alegria,
l'irós ensorra borda i casal,
l'esverat no ateny el que volia,
el pacient en tot desig preval.

12

[De llengua]

Respon tothora amb mots suaus i sense ira,
no t'arboris per una simple guspira.
Considera bé les coses d'aquest món
i veuràs que mort i vida a la llengua són.

13) לַהוֹד וְצַבִּי שְׁתִּים תַּעֲשֶׂה לְךָ
וְתִהְיֶה אָב וְשֵׁר קֶצֶץ וְכֹהֵן
תִּלְמַד יָדְךָ לֵהִיֹת פְּתוּחָה
וְלִמַּד אֶת לְשׁוֹנְךָ לֵאמֹר הֵן

ד' לאמור

מַרְבֵּה

14) אֲדַמָּה רַעֲשָׂה עַל זֹאת וְתַרְגּוּ
וְחִדְקַל פָּרַח אֹבֵל וְאוּלִי
בְּהַשְׁתָּרַר אָנוּשׁ נִבֵּל בְּנוֹר
וְיוֹם יִשְׁאַל אָנוּשׁ נְדִיב לְכִילִי

ד' ח, ב

מַרְבֵּה

15) אָנוּשׁ מֵר לֵב מַעֲט יֵין יִשְׂמַח
וְעֵנִי יִחְשׁוֹב רִישׁוֹ לְאֵין
וְאִם אֵין הַצָּרִי וּמִצָּא בְּגִלְעָד
תָּנוּ שְׂכָר לְאִישׁ אֹבֵד וְיֵין

תה' קד, טו

יר' ח, כב

מש' לא, ו-ז

מַרְבֵּה

13

[De llengua]

Si vols glòria i esplendor
i ser guia, patricí i senyor,
dues coses cal fer i ensenyar:
ser amatenet a obrir la mà
i mostrar a la llengua el camí
que duu directament al sí.

14

[De cosa de plànyer]

Sorolla la terra i estan fora de si
el canal d'Ulai, el Tigris i l'Euftrat,
quan el brètol apodera l'home honrat
i l'amic de donar manlleua al mesquí.

15

[De vi]

Un poc de vi alegra el cor
de qui és pres per la dissort
i el desconsol,
i el pobre ni es plany ni es dol
de no tenir res.
Si no hi ha per al malmès
bàlsam a Galaad
doneu al desesperançat
vi generós.

מִדּוֹת הַגּוֹנוֹת יִשְׁמְרוּ אִשָּׁה
חֻמוֹת בְּצוּרוֹת יִשְׁמְרוּ קִרְיָה
צֶדֶק וּמִשְׁפָּט יִשְׁמְרוּ עֹשֶׁר
וּדְבַר אֱמֶת יִשְׁמֹר לְכָל בְּרִיָּה

16

דב' כח, נב

ד עושר

מִהִיר

וְלֹא תִשְׂמַח לִיתְרוֹנוֹת
וְלֹא תִדְאָג לְמַגְרָעוֹת²
וְאִין רָעָה בְּלִי טוֹבוֹת
וְאִין טוֹבוֹת בְּלִי רָעוֹת

17

כ"י לא כ"י למרגעות

מִרְנִין

תְּרַחֵק וְתִמְעֵיט תְּאוֹת¹ נִמְבֹזוֹת
כִּיִּן² לְהַכִּיר אִיּוֹם וְנִדְגַל
חָשְׁבוּ פְּחוֹתִים כִּי צוּר בְּרָאם
הִרְבוֹת בְּמֵאֲכָל מִשְׁתֵּה וּמִשְׁגַּל

18

שמ"א טו, ט

שה"ש ו, ד

ד תאות ד כוץ

תְּנוּעוֹת

16

[De muller]

Honestedat preserva la dona
com muralla fortifica la ciutat,
justícia fa la hisenda bona
i paraula vera fa tothom salvat.

17

[D'opulència]

Sigues frugal
quan hi ha cabal,
estigues tranquil
en temps hostil,
car no hi ha dol
sense consol
i no hi ha mel
sense fel.

18

[D'avidesa]

Fugiu i guardeu-vos d'avidesa de coses vils,
temeu les coses de dalt i estigueu-ne intranquils;
el vulgar es creu que Déu l'ha creat perquè envegi
tothora menjar, beure i copular, i s'hi rebegi.

יֹאמֵר אוֹיֵל כִּי אֵין לַחֲכָמָתוֹ
דוֹמָה וְאֵין צַדִּיק כְּצַדִּיקָתוֹ
אֲךְ כְּאִשֶׁר יִכִּיר כִּסְלוֹתוֹ
דַּע כִּי קְרוֹבָה הִיא רְפוּאָתוֹ

19

כִּי צַדִּיק

מְהִיר

לֹא טוֹב לְאִישׁ חֲמָה הֵיזַח אֲדוֹן
כִּי יַחְרִיב הַכֹּל בְּפַחֲזוֹתוֹ
כָּל אִישׁ אֲשֶׁר עַל כַּעֲסוֹ אֵינוֹ
מוֹשֵׁל וְאֵיךְ יִמְשׁוֹל בְּזוּלָתוֹ

20 מִשׁ טוֹיֵחַ

ד עוֹלָם

מְהִיר

פְּרִי הָאֲמוּנָה לְהוֹסִיף חֲבֵרִים
פְּרִי שׂוֹא וְכֹזֵב לְסַבֵּב קֶטְמָה
פְּרִי הַמַּחְתִּינוֹת חֲפָצָיו לְהַשִּׁיג
פְּרִי הַמַּהֲרֹת לְהַבִּיא חֲרָטָה

21

מִתְקָרֵב

19

[De niciesa]

Pensa el neci que no hi ha savi com ell
i ningú que en dretura estigui al seu nivell;
quan s'adona, però, de l'equivocació
vol dir que ja té a prop la guarició.

20

[D'ira]

No és bo que home irós i de mal geni
sigui senyor i el món a la ruïna meni;
qui dintre seu la ira no pot dominar,
com voleu que els altres pugui senyorejar?

21

[De rauxa]

El fruit de la confiança són els amics;
la falsa, en canvi, només lleva enemics.
El fruit del seny és ara i sempre el goig complit;
la rauxa, en canvi, dóna recança i neguit.

לֹא יַחְרוֹשׁ עֶצֶל בַּעַת חֶרֶף¹
 יִקְצוֹר² בַּעַת קֶצִיר קוֹצוֹתָיו
 וְאֲשֶׁר בִּבְכִי בִסְתוֹ יִזְרַע
 יָבֵא בְשִׁיר נוֹשֵׂא אֱלוֹמוֹתָיו

22 מִשׁ כִּד

תה' קכו, ו

¹ ד חרף ² ד יקשוט

מָהִיר (2) /

חָשׁוּב אֶהְבַּח אוֹיֵב כַּמִּים עָלַי הָאֵשׁ
 אֲשֶׁר יַחֲמוּ וּבַעַת תְּסִירֵם יִהְיוּ קָרִים
 וְעַת תַּעֲשֶׂה חֶסֶד לְאוֹיֵב בְּדָ יִדְבַק
 וּבַעַת תִּבְקָשֶׁהוּ יְנוֹפֵף וַיֵּד יָרִים

23

¹ ד יחו ² כ"י ואם את

אָרֶךְ /

שְׁלוֹם בֵּיתְךָ בַּהֲרַחֵק שׁוֹא וְעַצְלָה
 שְׁלוֹם גּוֹפֶךְ בַּהֲרַחֵק רוֹב אֲכִילָה
 שְׁלוֹם נַפְשֶׁךָ בְּשִׁית לֶבֶךְ לַחִילָה¹
 שְׁלוֹם אִישִׁים בַּחַת לָהֶם תְּהִלָּה

24 מִשׁ ל, ח

תה' נח, יד

¹ ד לחינה

מְרַבָּה /

22

[D'acciódia]

Qui per mandrós no llaura al temps de la tardor,
a la sega només podrà segar els seus rulls;
però canta i tragina garbes en abundor
qui al temps de l'hivern sembrà amb llàgrimes als ulls.

23

[De maldiença]

L'amor a l'enemic és com foc
que escalfa l'aigua amb el seu toc,
però es refreda dintre de poc
si la'n separe.

Si amb l'enemic tens misericòrdia,
amb tu viurà en pau i concòrdia,
però alçarà la mà si hi tens discòrdia
i t'hi acares.

24

[De pau]

Si vols pau a casa, allunya'n peresa i falsedat;
si vols pau al cos, evita el menjar desmesurat;
si vols pau a l'ànima, estima'n la fortitud;
si vols pau amb els homes, lloa'n la virtud.

החרוזים ששלח הנשא ניצק ברפת י"א
לאנמשה נתן:

שלמה בחכמתו און בילדותו
חקר ותקן כל חכמה ושלום רב

קה' יב, ט

הזקין והוד תבל מאס אשר תבל
בשר ואך הבל אדם וצבא רב

אך הגביר משה נתן בבחרותו
לב לאסוף קנין ולהחיות עם רב

עתה לעת זקנה אסף והן קנה
שם טוב וכל דעת משל וממשל רב

דנ' יא, ה

מחפשט (3) ---/---

לותיק המפולפל אנשלמה בונגודה ז"ל:

דבר מוסר כתבו שר למשכיל
ומה נמרץ ומה מתוק ומה עז
לאיש מבין לשון קדש ומרוב
חסדיך ללעוזות בלעז

מרבה ---/---

*[Versos que trameté l'excel.lent N'Içach Perfet,
que Déu el guardi! a En Mossé Natan]*

Salomó, amb gran saviesa,
sospesà, ja en la infantesa,
i encercà del cor la ciència i la quietud.

Quan va ser vell, amb menyspreu pregon
rebutjà la glòria d'aquest món,
car l'home és només vanitat i multitud.

Mossé n'ha tant aplegat, de cabal,
quan era jove, per tal
d'esdevenir patrici d'un poble renascut,
que ara en la vellesa té renom
i és conegut i estimat de tothom
per la intel.ligència i el poder rebut.

*[De l'eximi i subtil En Salomó Bonjudà,
de bona memòria]*

Heus ací una obra, de moral amarada,
collaret per als savis,
alhora dolça, ferma i agosarada,
tant per al qui té als llavis
i entén complidament la llengua sagrada
com, per ta gran pietat,
per al qui en vulgar està més avesat.

1078 episcopo no dicitur
deus est in se

1079 episcopo no dicitur
10 p[er] dicitur no dicitur

1080 nec est episcopo
fac. a dicitur et al. hinc

1081 nec est episcopo
1082 a dicitur .l. nec

episcopo de dicitur

1083 nec est episcopo
episcopo nec est episcopo

1084 nec est episcopo
1085 nec est episcopo

1086 nec est episcopo
episcopo nec est episcopo

1087 nec est episcopo
1088 nec est episcopo

1089 nec est episcopo
episcopo nec est episcopo

1090 nec est episcopo
episcopo nec est episcopo

1091 nec est episcopo
episcopo nec est episcopo

1092 nec est episcopo
episcopo nec est episcopo

1093 nec est episcopo
episcopo nec est episcopo

1094 nec est episcopo
episcopo nec est episcopo

1095 nec est episcopo
episcopo nec est episcopo

1096 nec est episcopo
episcopo nec est episcopo

episcopo de dicitur

1097 nec est episcopo
episcopo nec est episcopo

1098 nec est episcopo
episcopo nec est episcopo

1099 nec est episcopo
episcopo nec est episcopo

1100 nec est episcopo
episcopo nec est episcopo

1101 nec est episcopo
episcopo nec est episcopo

1102 nec est episcopo
episcopo nec est episcopo

1103 nec est episcopo
episcopo nec est episcopo

1104 nec est episcopo
episcopo nec est episcopo

episcopo de dicitur

1105 nec est episcopo
episcopo nec est episcopo

1106 nec est episcopo
episcopo nec est episcopo

1107 nec est episcopo
episcopo nec est episcopo

1108 nec est episcopo
episcopo nec est episcopo

1109 nec est episcopo
episcopo nec est episcopo

1110 nec est episcopo
episcopo nec est episcopo

1111 nec est episcopo
episcopo nec est episcopo

1112 nec est episcopo
episcopo nec est episcopo

1113 nec est episcopo
episcopo nec est episcopo

1114 nec est episcopo
episcopo nec est episcopo